

ćanje, donesena odluka o jednom početku; odatle dolazi da je ta reč katkad kratka, može se reći uzdržana, no ona je u stvari očuvana raskoš, punoća i plemenitost izvora. »Gospode Vreme! Luda travo! Moćni pešaci!« To je reč koja se ne ponavlja, kojoj je strana korist, koja ne ikazuje već prisutne stvari, koja nije neumorno kretanje tamo-amo u Sokratovom dijalogu, ona je kao reč Gospoda iz Delfa, ona je glas koji još ništa nije izrekao, koji se budi i budi glas katkad surov i strog, koji dolazi iz daleka i koji zove daleko.

Tako reč, u čvrstini koja je uspravljala i koja je zadržava u neprestanoj pobuni, vezuje pesmu sa najvećim rizikom, poverava je tom riziku, i to poverenje u »znatnu opasnost«, kroz koje se osvetljava naša lična situacija, namenjuje poeziju avanturi, što ona u suštini treba da bude, dok se izlaže bez garancije i bez sigurnosti slobodi onoga što je tek na pomolu.

To je zgušnjuta reč, zatvorena u vlastitoj zebnji, koja nas doziva i vuče napred, tako da se ponekad čini da spaja poeziju i moral, i da nam kazuje ono što se od nas očekuje, no to stoga što je ona sama po sebi nalog koji je oblik svakog početka. Svaka reč koja počinje, pa bila i najneznatnija i najtajanstveniji pokret, pošto nas beskrajno pretiče, reč je koja najviše pokreće i zahteva: kao najneznatnija zora u kojoj se javlja sva žestina prvog bleska, i kao proročanska reč koja ništa ne diktira, koja ni na šta ne primorava, koja čak i ne govori, ali čini od te tišine prst zapovednički upeuren ka nepoznatom.

Kada nas nepoznato doziva, kada reč posuđuje od proročanstva njegov glas, u kojem ništa aktuelno ne govori, ali koji prisiljava onog koji ga sluša da se otrgne od svoje sadašnjosti da bi prišao samom sebi, kao nečemu što još ne postoji, ta reč je često nepodnošljiva, ohole žestine, koja nas, u svojoj rigoroznoj i neosporivoj osudi, otima od nas samih, ignorišući nas. Proroci i vidoviti govore s velikom suverenom jer ih ono što govori u njima ignoriše: to ignorisanje koje ih čini bojažljivim i, takođe, zapovednicima, daje njihovom glasu više surovosti nego sjaja.

Sreća je pesme što može izbeći proročansku netolerantnost. Delo Rene Sara pruža nam tu sreću sa čistotom koju možemo teško spoznati, to delo govori nam sa tolike udaljenosti, no sa prisnim razumevanjem koje nam ga čini tako bliskim — ono ima snagu bezličnog, no priziva nas na vernost sopstvenoj sudbini, ono je napregnuto ali strpljivo, olujno i ravno, energično — koncentriše u sebi, u eksplozivnoj kratkoći trenutka, moć slike i tvrdnje koja »mrvu« pesmu no ipak zadržava sporost, kontinuitet i smisao neprekidnog.

Otkuda to? To stoga što ona kazuje početak, ali kroz dugo, strpljivo i tiho približavanje poretku, kazuje početak u dubokom životu celine, prihvatajući celinu. Priroda je moćna u tom delu, a priroda nisu samo trajne zemaljske stvari, sunce, voda, mudrost trajnih ljudi, to čak nisu ni sve stvari, ni univerzalna punoća, ni beskrajnost kosmosa, već ono što je pre »svoga«, neposredno i vrlo daleko, ono što je realnije od svih realnih stvari i što se zaboravlja u svakoj stvari, veza kojom se ne može vezati i kojom se sve, celina, vezuje. Priroda je, u delu Rene Sara, to iskustvo porekla, u tom iskustvu gde je poezija podvrgnuta kuiljanju bezmerne slobode i dubini odsustva vremena, poezija saznanje buđenja i, postajući reč koja počinje, postaje reč početka, reč koja je zakletva budućnosti. Stoga ona nije ni anticipiranje koje bi se, na provokativan način, proročanski vinulo u vreme i fikširalo, povezalo budućnost, ni reč vidovitog, na Remboov »razudani način«, već ona predviđa, poput onoga što šteti i štiti, onoga što obezbeđuje i aklimatizuje duboki život i slobodnu komunikaciju svega, ona je reč u kojoj poreklo postaje početak. »Veliki predviđači prethode jednoj klimi, ponekad je fikširaju, ali ne

prednjače činjenicama. U krajnjoj liniji oni mogu nacrtati konture njihovog fantoma, deducirajući ih iz te klime i, ako imaju skrupula, mogu ih žigosati anticipiranjem. Ono što će se dogoditi kao i ono što se zbililo, kao da je potopljeno.« »No ko će ponovo vaspоставiti oko nas tu bezmernost, tu gustinu, doista sazdanih za nas, u kojima smo, ne božanstveno, bili ogrezli?« (Pesma: *Zgrčenoj vedrini*).² Ako reč pesme u Rene Šarovom delu evocira reč misli u Heraklita, kakva je ona doprla do nas, mi to izgleda dugujemo tom odnosu prema poreklu, odnosu koji i kod jednog i kod drugog nije sasvim poverljiv i čvrst već bolan i olujan.

Ksenofan, verovatno mlađi od Heraklita, no kao i on jedan od onih koje je Platon, s malo podrugljivom nežnošću, zvao Starcima, bio je lutajući aed koji je išao iz zemlje u zemlju i živeo od svojih spevova; samo u njegovom spevu već je pevavao misao, reč koja je odbijala legende o bogovima, koja ih je nemilosrdno ispitivala, ispitujući i samu sebe, tako da su oni koji su ga slušali prisustvovali vrlo čudnom događaju: rođenju filozofije u pesmi.

Postoji, u iskustvu umetnosti i u genezi dela, jedan trenutak kada je delo samo još nerazgovetna žestina koja teži da se otvori i koja teži da se zatvori, koja teži egzaltaciji u prostoru koji se otvara, koja teži da se povuče u dubinu zataškavanja: delo je onda borbeno prisnost nepomirljivih i neodvojivih trenutaka, bolno opštenje između mere dela koja postaje moć, i bezmernosti dela koja želi nemoguće, između oblika u kojem se ono shvata i bezgraničnosti u kojoj se ono opovrgava, između dela kao početka i porekla, polazeći od koga nema nikad dela, u kojem caruje većno nedelanje. Ova antagonistička egzaltacija je ono što zasniava opštenje i ona će na kraju uzeti oličeni oblik potrebe za čitanjem i potrebe za pisanjem. Jezik misli i jezik koji se razmahuje u poetskom spevu, slični su različitim smerovima kojima se kretao ovaj prvobitni dijalog, no i u jednom i u drugom, i uvek kada se i jedan i drugi odriču svog umirenog oblika i vraćaju se svom izvoru, čini se da ponovo počinje, na manje ili više »živi« način, ta prvobitnija borba nerazgovetnih zahteva. Možemo reći da je svako poetsko delo, tokom svoje geneze, povratak tom inicijalnom sporu i da čak, dok je delo — delo, ne prestaje biti prisnost svog večnog rođenja.

U delu Rene Sara, kao i u Heraklitovim fragmentima, s vremena na vreme prisustvujemo toj večnoj genezi, toj teškoj borbi kraj predašnjeg, tu gde se prividnost misli očituje kroz tamnu sliku koja je zaplenjuje, gde se ista reč, podvrgnuta dvostrukoj žestini čini kao da se osvetljava u goljoj tišini misli, da se zgušnjava, da se puni neprestanom dubinom koja govori, šapatom u kojem se ništa ne čuje. Poput glasa hrasta, rigoroznog i zatvorenog jezika aforizma, govori nam, nerazgovetnom prvobitnom rečju, »majka jezivo prurušena, Mudrost sa očima punim suza«, koju je Rene Šar, gledajući friz u Laskou, identifikovao s likom »neizrecive zveri«. Čudna mudrost, odviše stara za Sokrata no i odviše nova, iz koje možemo misliti da nije isključen, uprkos nelagodnosti zbog koje se od nje udaljio, on koji je prihvatio kao jemstvo reči jedino prisustvo živa čoveka i koji je ipak umro, da bi održao reč.

¹) Vidi M. Blanšo: *Eseji, Nolit, 1960, str. 194—212 — Prev.*

²) Ovu »bezmernost« ogrezlosti« koja je sam prostor pevanja, u kojem živi celina, Formalna deoba osvetljava ovako: »U poeziji bivamo angažovani i određeni, kadri da stekemo izvorni oblik i svojstva koja nas dokazuju, jedino polazeći od opštenja i od međusobnog slobodnog rasporeda svih stvari, kroz nas«.

Preveli sa francuskog
Mirej i Rade Tomić

Novica Tadić

Svekolika

Svekolika
na proplancima te nema gde
U jakom si poljupcu neba i zemlje
Sveža podrtavala
nema te
Na visokim noćnim liticama
Na krovovima od slame
Ispod drveća
ovde si ti ovde
Gde sve je kovitlac zahvatio razotkrivena
Ne možeš me više uspavati
Slegla si se u vidljivo
Ne širiš se ne peniš ne zviždiš
Ništa na tebi ne leprša
Ni jedno tvoje uzbuđenje
primećena
Razvij senke što ih kriješ
Duboko u imenu
Jer čisto si obilje
nagib čisti
Svekolika
posleponoćnik avetni
Gojnim se kopcima zaklanja
Razdelio se on zaista
U zle blizance
lica tvoja
Jarak u dve obale i crnu kičmu
Drhtavice koja protiče i sve dok se
Vetrina ne sjuri nikako ne može
Prekoračiti
to što se na njemu
belasa
Svet potmuli
pažljivo samo pažljivo
Poželeće već nebo bez oblaka
Vodu bez neba
Daleku škrinju u kojoj je prebivao
Ogledalo bez plamena
Zašiveni rukav svetlosti
Svekolika
ne premeštaš se više
Sa uzvisine na uzvisinu
Na trn si pala
Među prstima okrupnjali mrkli belegu
Šaku mi otvaraš
koleba se
Površina vode u tvojim
Haljinama u naletu
ja lutalo
Kroz grad u krv
Skupljao sam razdiruće besove
Oborene dimove
Tvoj ridi kašalj zapanu i buku
Za usta gorka
Mračni izust
nakostrešena
Kako bi sada na sred moje sobe
Na jednoj nozi stajala